

پژوهشکده مطالعات فناوری
TECHNOLOGY STUDIES
I N S T I T U T E

www.tsi.ir

ریاست جمهوری
پژوهشکده مطالعات فناوری

عنوان پروژه :

تبیین الگوی نشاط در دوره وظیفه عمومی با استفاده از تجارب بین‌المللی

نام کارفرما: ستاد کل نیروهای مسلح (قرارگاه مهارت آموزی کارکنان
وظیفه)

مدیر پروژه: دکتر راضیه مهربانی کوشکی

گروه پژوهشی: مطالعات بین‌الملل علم و فناوری

همکاران پروژه: دکتر رسول نوروزی فیروز و دکتر ناهید کیانی

خلاصه مدیریتی

مقدمه :

نشاط به‌عنوان یکی از احساسات ریشه‌ای، مثبت و یکی از ضروری‌ترین خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان، نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین سلامت فرد و جامعه داشته و از آنجاکه با خرسندی، خوش‌بینی و امید و اعتماد همراه است، نقش تسریع‌کننده‌ای در فرایند توسعه اجتماعی و سازمانی دارد. اساساً نشاط‌افزایی در هر سیستمی شامل

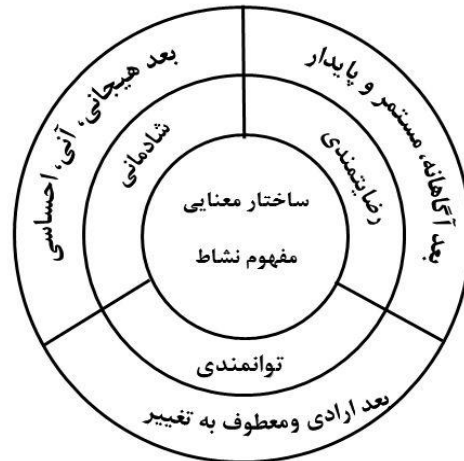
مجموعه‌ای از تقویت‌کننده‌ها، مشوق‌ها، ابتکارات هدفمند، فعالیت‌های لذت‌بخش و انرژی‌آفرینی است که حامل احساس مثبت به کار، اعتماد به خود، رضایت از زندگی و محیط کار و نبود احساسات منفی چون اضطراب و افسردگی است. ایجاد چنین احساسی در نیروهای نظامی مستلزم در اختیار داشتن الگویی از این تقویت‌کننده‌ها، ابتکارات و مشوق‌ها است که مجموعه مدیریتی نسبت به آن شناخت داشته و در آموزش نیروها به کاربندند. به ویژه آنکه مشاغل نظامی یکی از ده شغل پراسترس دنیا محسوب می‌شوند و فاکتورهای متنوعی چون مخاطرات جسمی، دوره طولانی دوری از خانواده و محیط اجتماعی، داشتن مسئولیت‌های دیگر شغلی، اجتماعی و خانوادگی این استرس و به‌هم‌ریختگی روحی و ذهنی را بیشتر میکند. با توجه به دغدغه به جای ستاد کل نیروهای مسلح در ارتقای مقوله نشاط در دوره خدمت و وظیفه؛ این پروژه تلاش دارد به این پرسش مهم پاسخ دهد که چگونه می‌توان با استفاده از تجارب بین‌المللی الگویی برای ارتقاء و افزایش نشاط در دوره خدمت و وظیفه عمومی در جمهوری اسلامی ایران ارائه داد؟ با توجه به این مسئله هدف اصلی این پژوهش، تبیین نظری نشاط در دوره خدمت و وظیفه عمومی و شناسایی الگوی عملی در جهت افزایش نشاط دوره وظیفه عمومی با تکیه بر تجربه سایر کشورها می‌باشد که مطابق شکل زیر در سه گام بررسی شده است:

بر این اساس، پروژه در سه مرحله و با استفاده از روش کیفی و تحلیل تماتیک انجام شد و اطلاعات و شواهد به روش اینترنتی و کتابخانه‌ای جمع‌آوری گردید. این مراحل عبارتند از: ۱- درک نظری مفهوم نشاط و ارکان آن از منظر علوم روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، مدیریت و الزامات فرهنگی و دینی آن (فاز اول)؛ ۲- آشنایی با الگوهای رفتاری کشورهای ترکیه، فنلاند، آمریکا و اسرائیل (فاز دوم) و نهایتاً ۳- تهیه الگو و سازوکارهای ارتقاء نشاط در دوره وظیفه عمومی جمهوری اسلامی ایران (فاز سوم).

فاز اول: ادبیات نشاط و ارکان روانشناختی، مدیریتی، جامعه‌شناختی، دینی و فرهنگی آن

فاز نخست به تشریح مفهوم نشاط، ارکان آن و شناسایی مؤلفه‌ها و الزامات روانشناختی، جامعه‌شناختی، مدیریتی، دینی و فرهنگی در ادبیات موجود پرداخته است. همانطور که در شکل زیر نمایان شده، ساختار معنایی مفهوم نشاط بر سه ستون قرار گرفته است نخست بعد هیجانی، آنی و احساسی که تحت عنوان شادمانی از آن نام می‌برند و از روی لبخند و هیجانات ظاهری افراد نمایان است؛ دوم بعد آگاهانه و شناختی نشاط است که در لایه های درونی تر به ایجاد احساس رضایتمندی از زندگی و محیط کار و خدمت مربوط است و سوم احساس توانمندی و اراده می‌باشد که در آن فرد قادر است در جهت رسیدن به ارزش ها و مطلوبیت ها و تغییر وضعیت نابسامان همت و اراده به خدمت بگیرد.

بررسی های انجام شده نشان داد ساختار مفهوم نشاط در ادبیات علمی و مواضع علوم روان‌شناختی، مدیریت، جامعه‌شناسی و هم در دانش عامه و دینی بسیار به یکدیگر نزدیک بوده و این اتفاق نظر وجود دارد که نشاط تنها بروز آنی هیجانات و احساسات مثبت و تلذذ از وقایع و امور روزمره زندگی نیست. نشاط دربردارنده احساس عمیق و پایدار رضایت از زندگی، کار و خدمت است که در بستر زمان و شرایط اجتماعی و به‌صورت آگاهانه در فرد شکل می‌گیرد. یعنی فرد یا افراد با آگاهی از موانع و مصائب کار و زندگی در خود احساس امید، سلامت، توانمندی و انرژی می‌کند؛ به‌نحوی که از قدرت لازم برای عبور از مسائل برخوردار بوده و می‌تواند نیروی سرزندگی و امید حاصل از نشاط را جهت توسعه و تعالی کار، تحصیل و تغییر محیط زندگی به سمت مطلوب هدایت نماید. در عین حال نشاط تحت عوامل و متغیرهای مختلف تقویت می‌شود. در جدول زیر نمایی اجمالی از این عوامل و از منظرگاه علمی آمده است. در روانشناسی به‌ویژه روانشناسی سازمانی، عواملی همچون میزان و سطح ارضای نیازهای زندگی، انگیزه و امید به فردا، میزان عزت‌نفس، مقبولیت، تأهل و مجرد فرد، دین‌باوری و نوع شخصیت در کنار حمایت اجتماعی و خانوادگی را بر میزان نشاط افراد مؤثر می‌داند. دانش مدیریت نیز با تمرکز بر محیط کار، عوامل مدیریتی و شغلی، بر این مؤلفه‌ها تأکید دارد: تصمیم‌گیری گروهی، خود‌گشودگی، علاقه به کار، معنا در کار، عدالت، یادگیری، مثبت‌اندیشی، ساختار منعطف، کیفیت محیط کار و تعاملات صمیمانه. جامعه‌شناسی نگاه انتقادی بیشتری به مفهوم و مؤلفه‌های نشاط دارد و اساساً شادمانی و لذت آنی و زودگذر و تحت تأثیر آگاهی کاذب را دروغین و دستکاری شده می‌داند که به دنبال انتفاع اقتصادی، و ترویج مصرف‌گرایی

و یا انحراف اذهان از سویه‌های راستین زندگی سیاسی و اجتماعی است. در این نگاه، نشاط واقعی همان احساس رضایت از زندگی و امید و توانمندی است که پیامد اجتماعی بسیاری در بطن خود دارد و عوامل مختلفی از سطوح کلان اقتصاد و سیاست تا نوع و تراکم تعاملات اجتماعی و روابط بین فردی تعیین کننده کسری یا فزونی نشاط است.

نشاط در بعد فرهنگ ایرانی و اسلامی نیز تعارضی با یافته‌های علمی فوق نداشت. نشاط در معنا و ساختار با شادمانی، مسرت و لذت و رضایت از کار و زندگی و احساس تندرستی و توانمندی همراه است و خود را در زندگی ایرانی به‌عنوان یک ارزش بنیادین بر ساخته است و به شکل مناسک گروهی و جمعی و در مراسمات آیینی جلوه دارد. تنوع آداب و رسوم محلی، قومی و ملی حکایت از جستجوی نشاط در فضایی مشارکتی است. اوقات فراغت ایرانیان نیز اغلب بر این ارزش تنظیم می‌شود و سبک زندگی چند فرهنگی نیز یکی از آنهاست. در بیانات رهبران انقلاب به تقویت روحیه نشاط و الزامات آن التفات زیادی وجود دارد. به بیان رهبری انقلاب، تقویت نشاط در دوران خدمت وظیفه عمومی، با حفظ کرامت سربازان و استفاده از سرمایه‌های علمی و فرهنگی آنان همراه خواهد شد. اهتمام ویژه دین اسلام به‌ویژه در قرآن، سیره ائمه معصومین(ع)، انسان‌ها را بر ادخال سرور، فرح و لذت از زندگی فرامی‌خواند. در این منظر نیز نشاط بر مقام رضایتمندی و امید به آینده و نصرت الهی در زندگی بنا شده است و لازمه آن ایمان به خدا، شکرگزاری مداوم، ترک معصیت، صبر و شکیبایی بر مصیبت و سختی و استفاده از نعمت‌های حلال خدا به‌ویژه در اوقات فراغت است. آنچه در این مجال به آن پرداخته شد مقدمه و زمینه علمی و فرهنگی الگوی نشاط افزایی در دوران خدمت وظیفه عمومی بود تا سیاست‌گذاری بر اساس نیازهای روان‌شناختی، سازمانی، اجتماعی و ارزشی و فرهنگی سرباز ایرانی باشد.

جدول ۱. ارکان و مؤلفه‌های نشاط از چشم‌اندازهای علمی و فرهنگی

مبیین‌های نشاط	نشانیگان نشاط	ارکان نشاط	
سطح ارضاء نیازهای زندگی انگیزه و امید به زندگی عزت نفس مقبولیت تأهل دین‌باوری نوع شخصیت حمایت خانوادگی و اجتماعی	احساس انرژی و لذت، سرخوشی، گشاده‌رویی و خلق مثبت، شوخ‌طبعی، شکرگزاری و مثبت‌اندیشی، خوش‌بینی و امید، خرسندی و رضایت از زندگی و کار، تمرکز حواس بالا، تصمیم‌گیری بهینه، تسلط بر خود و کار، پشت‌کار، خلاقیت و نوآوری، آموزش‌پذیری، تندرستی، مشارکت داوطلبانه در امور جمعی، رویکرد حل مسئله‌ای، توانمندی و کارآمدی، روابط عمومی و اجتماعی مناسب	۱- انرژی عاطفی ۲- سرزندگی شناختی ۳- قدرت جسمانی	نشاط در علم روانشناسی سازمانی
تصمیم‌گیری گروهی خودگشودگی علاقه به کار	احساس انرژی و هیجان، طراوت و شادمانی. سبکی و چالاکی، رضایت از شغل و نوع خدمت، رضایت از سرپرست، رضایت از همکاران، رضایت از ارتقا، رضایت	۱- انرژی و هیجان ۲- رضایت شغلی ۳- هدفمندی و توانمندی	نشاط در علم مدیریت

<p>معنا در کار عدالت یادگیری مثبت‌اندیشی ساختار منعطف کیفیت محیط کار تعاملات صمیمانه</p>	<p>از حقوق و دستمزد، تعلق خاطر به کار، سرزندگی، درگیری و جذب در کار، احساس معنا، اشتیاق و شوق به خدمت، تعهد و پذیرش اهداف، احساس توانمندی در رسیدن به اهداف، رویکرد حل مسأله‌ای</p>		
<p>حکمرانی خوب (مبارزه با فساد، تأمین امنیت، نهادسازی، پاسخگویی و شفافیت) میزان ثروت و رفاه عدالت اجتماعی آزادی رسانه پایگاه اجتماعی سرمایه اجتماعی (مشارکت شبکه‌ای، اعتماد اجتماعی، هنجارهای پذیرفته‌شده)</p>	<p>در نشاط بیرونی: هیجانانگیز و انرژی بالا، لذت‌آنی و زودگذر، احساسات ناگهانی، غیرارادی و دست‌کاری شده توسط سیستم تبلیغات، رضایت کوتاه‌مدت ناشی از آگاهی کاذب، شادی‌های دست‌کاری شده و ناپایدار نشاط درونی: رضایت از زندگی و محیط کار، سرزندگی عمیق و درونی، احساس معنا، اشتیاق و شوق به خدمت و کار، پذیرش و تعهد نسبت دیگران، احساس توانمندی و اراده، احساس تندرستی، احساس امید به آینده، توانایی حل مسئله و غلبه بر مشکلات</p>	<p>۱- هیجانانگیز و پویا ۲- رضایتمندی راستین</p>	<p>نشاط در جامعه‌شناسی</p>
<p>تکریم آداب و رسوم محلی و ملی زیست چند فرهنگی اوقات فراغت</p>	<p>طراوت و تازگی و احساس نیروی جوانی، مشارکت در ورزش، عبادت و عزاداری دسته‌جمعی، دیدوبازدید فامیل و دوستان، پایبندی به آداب و رسوم و هنجارهای بومی، محلی و ملی</p>	<p>۱- شادمانی جمعی ۲- رضایتمندی ۳- توانمندی</p>	<p>نشاط در فرهنگ ایرانی</p>
<p>تقویت ایمان به خدا شکرگزاری و عبادت تقویت بردباری در هنگام سختی دوری از جزع ترک معصیت استفاده از نعمت‌های گوناگون خداوند در زندگی به‌ویژه اوقات فراغت</p>	<p>خوشحالی، مسرت و لذت بردن از نعمت‌های الهی، سرمست و مغرور نبودن، ایمان، امید و باورمندی به نتیجه مثبت اتفاق‌ها و بهبود اوضاع، صبر و شکیبایی در گرفتاری و بلا، شکر و سپاس در آسایش و رفاه، دوری از غم و اندوه، قدرت مواجهه با مشکلات، امید به نصرت الهی</p>	<p>۱- فرح و سرور ۲- رضایتمندی</p>	<p>نشاط در دین اسلام</p>

فاز دوم: تجارب بین المللی نشاط افزایشی در دوره خدمت وظیفه عمومی با تکیه بر چهار کشور ترکیه، فنلاند، آمریکا و اسرائیل
۱- ترکیه:

ترکیه از جمله کشورهای اسلامی است که سربازی به عنوان یک مقوله اجتماعی و فرهنگی اهمیت زیادی دارد. علاوه بر دوره خدمت وظیفه اجباری؛ شباهت‌های فرهنگی و جمیعتی زیادی با کشور ایران داشته و البته از لحاظ رتبه نشاط از جایگاه بسیار مناسبتری برخوردار است (رتبه نشاط ترکیه به ترتیب در سال ۲۰۱۹ و ۲۰۱۸ جایگاه ۷۹ و ۷۴ بوده است در حالیکه رتبه ایران در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۱۸ جایگاه ۱۱۷ دارا است). بعد از بررسی کلیات سربازی، تلاش شد عوامل نشاط افزایشی در دوره سربازی این کشور تبیین گردد. به طور خلاصه گفته شد بخش عمده شور و نشاط حضور در سربازی به هویتی بودن مسئله نظامی‌گری در کشور ترکیه مرتبط است. اساساً نظامی‌گری در ترکیه بخشی لاینفک از حیات سیاسی اجتماعی و فردی بوده و بخشی از هویت ملت ترکیه در نظامی‌گری و سربازی تعریف می‌شود و برای آن ارزش خاصی قائل هستند. ترک‌ها تنها ملتی هستند که به «ملت سرباز» مشهورند و ادای دین به وطن را در قالب خدمت نظام وظیفه و یا سربازی اجباری برای خود تعریف می‌کنند و سرباز را حافظ دولت و میراث آتاتورک می‌دانند. آنان این احساس تعهد را به ارزشهای دینی پیوند زده و در «کتاب دینی سرباز» حضور جهادی و معنوی برای آن ترسیم کرده اند. در فرهنگ ترک‌ها آیین‌ها بسیار اهمیت دارند که سربازی و ازدواج از جمله پراهمیت‌ترین آن‌ها هستند. جملات و آموزه‌هایی نیز در درون فرهنگ عمومی ملت ترکیه وجود دارد که سربازی را مقوله‌ای ذاتاً ارزشمند و مهم ساخته است برای نمونه این شعار ضرب‌المثل گون بسیار تکرار می‌شود که «هر ترک یک سرباز متولد می‌شود».

در آموزش‌هایی که برای سربازان در ترکیه تدارک دیده شده است سه‌گانه «عشق به سرزمین پدری، ملت و دولت» از اهمیت کانونی برخوردار است. آموزش میهن‌پرستی که مشهورترین عنوانی که برای آن انتخاب شده «آموزش عشق به سرزمین پدری» است؛ در متن آن «کتاب راهنمای عشق وطن» تلاش می‌شود احساس غرور، عشق و افتخار همراه خدمت سربازی ملکه جان سرباز شود. این آموزش هادر محیطی کاملاً مهربانانه و بدون اجبارهای مرسوم در فضای نظامی اجرا می‌شود. در کنار فرهنگ ملی و محیط سربازی نشاط‌آفرین، عامل مهم دیگری که منبع ایجاد شور و نشاط در جوان ترک برای حضور در دوران خدمت می‌باشد «خانواده» است. دوره سربازی در ترکیه اهمیت بسیار زیادی برای خانواده‌ها دارد. ارتش این مهم را به خوبی درک کرده، از این رو همراهی خانواده با سرباز برای ارتش ترکیه بسیار اهمیت دارد. این همراهی در برنامه‌های مختلفی مدیریت می‌شود. اساساً خانواده از هنگام عزیمت فرد برای سربازی تا پایان دوره خدمت خانواده با سرباز و نیروی نظامی همراه است. از جمله موارد همراهی حضور خانواده‌ها در مراسم سوگند سربازان و در مراحل دیگر همچون پایان دوره آموزشی و... است. در این مراسم خانواده‌های سربازان و افسران حضور می‌یابند و سربازان در مقابل والدین خود به ادای سوگند به پرچم اقدام می‌کنند. این برنامه‌ها از شدت عاطفی و احساسی بسیار بالایی برخوردار است. حمایت معنوی مادران از فرزندان در شمار بهترین لحظات سربازان به شمار می‌رود. بوسه فرزندان بالباس سربازی در مقابل دیدگان همه غرورآمیزترین لحظات برای فرزندان است.

جدول ۴: زمینه‌ها و اقدامات کشور ترکیه در تقویت نشاط دوره خدمت سربازی

پیامدها	ارزش‌ها، احساسات و کنش‌های مرتبط (مضامین اولیه)	زمینه‌های تقویت‌کننده نشاط (مضامین محوری)
تقویت تصویری پرنرژی و پر منزلت از نظامیگری و سربازی در ارزش‌های سیاسی و اجتماعی	خدمت سربازی وظیفه‌ای ملی و مقدس - نظامی‌گری وجه ممیزه ملت ترکیه از دیگران، نظامیگری مؤلفه مهم فرهنگ ملی - برجسب ملت سرباز - هر شهروند ترک به‌مثابه یک سرباز - سربازی ادای دین به وطن - سربازی وظیفه دینی (جهاد) - سرباز حافظ کالای کمیاب (امنیت) - سربازان مؤسس ترکیه نوین، سربازی به معنای عشق به میهن	۱- نظامی‌گری بخشی از هویت ملی
تقویت احساس غرور، افتخار و عشق به میهن در سربازی، تمایل و شوق و رضایت از حضور در دوره سربازی	ترویج آموزه عشق به سرزمین پدری، عشق به ملت و دولت - القاء و تقویت احساس تعلق و وفاداری به میهن - تدوین کتب آموزشی با عناوین میهن پرستانه - اعمال شیوه‌های اقناعی در آموزش میهن‌پرستی نه اجباری - بیان رشادت‌های تاریخی، پررنگ کردن جایگاه سرباز در تاریخ ترکیه امروز (نقش تأسیسی) - ترویج ارزش و احساس ادای دین و وظیفه به میهن - تقویت همبستگی ملی و مقابله با سندرم سور	۲- تقویت میهن‌پرستی در ارتش
باز تولید شور و هیجان زیاد در کنار خانواده	انجام مراسم سوگند به پرچم در کنار خانواده - اجازه همراهی خانواده درون سازمان نظامی - حمایت عاطفی خانواده قبل و حین سربازی و پس از آن - انجام مراسمات محلی و خانوادگی بر پایه سربازی - ادغام سربازی با مناسک خانوادگی	۳- خانواده منبع نشاط افزایشی
باز تولید احساس ارزشمندی و اعتماد	حرمت اجتماعی سرباز - اعتماد اجتماعی بالا به سرباز - تقدس سربازی - سربازی رفتن یک الزام اجتماعی و خانوادگی	۴- حمایت اجتماعی

۲ - فنلاند

در میان کشورهایی که دوره خدمت سربازی اجباری دارند کشور فنلاند نیز مورد مناسبی ارزیابی شد زیرا این کشور اروپایی از بالاترین استاندارد زندگی به لحاظ نشاط در میان کشورهای جهان و اتحادیه اروپایی برخوردار است و همچنین دوره خدمت آن مدل اجباری است و دسترسی نسبی به اطلاعات آن نیز در مقایسه با دیگر کشورهای اروپایی مناسب‌تر بود. به طور کلی امروزه فنلاند به عنوان شادترین و امن‌ترین کشور دنیا شناخته میشود و بازخوانی تجارب نشاط افزایشی آنها

میتواند ایده های مناسبی را پیشنهاد کند. در این راستا تلاش شد نخست پیرامون نوع خدمت سربازی، ویژگی های مشمولان، طول دوره و بحث معافیت و میزان علاقه و گرایش جوانان فنلاندی به انجام خدمت بررسی شود و سپس مهمترین مقولات ایجاد و تقویت احساس نشاط در سربازی دسته بندی گردد. بیان شد که در فنلاند سربازی اجباری به صورت مدلی با نشاط پیاده شده که مشمولان گزینه معافیت را نمی خواهند. برای نمونه سالیانه چندین ورزشکار بزرگ فنلاندی، ستارگان موسیقی یا هنری این کشور به عنوان سرباز وظیفه به نیروهای دفاعی فنلاند ملحق می شوند. در حالی که این فرصت به آنها داده شده که بتوانند معاف شوند، اما چنین نمی کنند.

همانطور که در جدول شماره ۳ ملاحظه میشود تغذیه سالم اولین شاخصی است که افزایش رضایت و نشاط از محیط سربازی به همراه افزایش سلامت را به همراه دارد. تنوع وعده های غذایی، سرو غذای سالم و پرنرژی، سرو غذای رژیمی، منوهای غذایی چرخشی و متغیر، توجه به مؤلفه طعم، کیفیت و ظاهر غذا و رصد مداوم نوع رژیم غذایی بر سلامت بدنی سربازان در ایجاد نشاط و احساس مطلوب جایگاه ویژه دارد. مراقبت های بهداشتی با کیفیت بالا و رصد مداوم نیز تلاش میکند زمینه های اختلالات روحی و روانی سربازان را شناسایی و درمان نماید. در این راستا خود مراقبتی روانی و کاهش استرس جزو آموزش های اساسی است. افزایش توانمندیهای جسمانی و بدنی در اوقات فرح بخش فراغت نکته دیگری است که با افزایش احساس توانمندی جسمانی، بدنی و ذهنی، لذت و هیجان همراه است

آموزش رهبری در دوره خدمت یکی از مولفه های منحصر به فرد ایجاد نشاط در جوانان فنلاندی است. آموزش رهبری سرآغاز پیشرفت سرباز و رشد او به عنوان یک رهبر محسوب می شود. این فرایند در کل دوره خدمات ارتش فنلاند دنبال می شود. با شرکت در آموزش رهبری، سربازان وظیفه مزیت و مهارت ارزشمندی برای آینده به دست می آورند تا در زندگی آتی موفق تر بوده و در جامعه جایگاه ارزشمندتری کسب نمایند. کانون اصلی آموزش رهبری، شامل مهارت هدایت مردم و نیز توسعه فردی خود سرباز به عنوان یک رهبر است. هدف این است که سرباز، رهبری شود که اعتماد ایجاد کند باعث اشتیاق افراد به کارشان شود، یادگیری را به ارمغان آورد و دیگران را به عنوان انسان های برابر دارای ارزش بداند. در سربازی فنلاندی آموزش ها هم بعد بدنی و هم ذهنی سرباز را هدف قرار میدهد. برای مثال آموزش ذهن سرباز، به او کمک می کند تا انگیزه خود را درک و تقویت کند، اعتماد به نفس خود را بسازد و در عین حال ابزاری برای دوام و بقای او در شرایط استرس زا و بازیابی توانایی عملکردی اش فراهم می کند. علاوه بر این، برنامه ذهن سرباز وی را متعهد می کند و انسجام گروهی را افزایش می دهد. همچنین تعهد عاطفی سربازان از طریق انتظارات مثبت، احساس تعلق، توانایی سازگاری با ارتش، روابط گروهی و اقتدار، کار و آموزش در جو مثبت یگان و پشتیبانی قابل توجه از دیگران در زندگی غیرنظامی تحت تأثیر قرار می گیرد. اساساً، سازمان نظامی باید تأکید اصلی خود را بر حمایت از سازگاری سربازان با رویکرد منضبط نظامی و فراهم سازی آموزش جذاب و چالش برانگیز و رهبری باکیفیت قرار دهد.

جدول ۳: زمینه ها و اقدامات کشور فنلاند در تقویت نشاط دوره خدمت سربازی

پیامدها	ارزش ها، احساسات و کنش های مرتبط (مضامین اولیه)	زمینه های تقویت کننده نشاط
---------	--	-------------------------------

		(مضامین محوری)
<p>افزایش رضایت و نشاط از محیط سربازی به همراه افزایش سلامت</p>	<p>تنوع وعده‌های غذایی - سرو غذای سالم و پرانرژی - سرو غذای رژیمی - ارائه صبحانه، نهار، عصرانه و شام اختیاری در یکشنبه‌ها - منوهای غذایی چرخشی و متغیر - توجه به مواد مغذی پرانرژی - توجه به انواع فیبرها و سبزیجات - توجه به مؤلفه طعم، کیفیت و ظاهر غذا - کاهش دسترسی به مواد غذایی چرب - آموزش دانش مرتبط با سلامت غذایی - رصد مداوم نوع رژیم غذایی بر سلامت بدنی سربازان</p>	<p>۱- تغذیه سالم</p>
<p>تقویت بهزیستی جسمانی و روانی و کنترل استرس و کاهش پریشانی روانی</p>	<p>انجام معاینات پزشکی اولیه - خدمات پزشکی حین خدمت - خدمات پزشکی و دارویی رایگان - آموزش مراقبت‌های بهداشتی پیشگیرانه - آموزش بهداشت میدانی - آموزش کمک‌های اولیه - آموزش نحوه خود مراقبتی روانی - رصد میزان خودکشی و عوامل تقویت‌کننده آن - توجه به علائم حاد روان پزشکی در میان تازه واردین -</p>	<p>۲- مراقبت‌های بهداشتی</p>
<p>افزایش احساس توانمندی جسمانی، بدنی و ذهنی، حضور لذت و هیجان در دوره خدمت</p>	<p>تمرکز بر تمرینات ورزشی - افزایش توانمندی‌های جسمی - افزایش مهارت‌های بدنی و عضلانی - افزایش استقامت، قدرت، سرعت و کنترل عضلات - غلبه بر خستگی و ناتوانی - در اختیار گذاشتن سالن‌های شنا، ژیمناستیک، بازی‌های توپی و رزمی - استفاده از ظرفیت سربازان مربی - شرکت در رقابت‌های ورزشی در سطح ملی و بین‌المللی</p>	<p>۳- مدیریت اوقات فراغت</p>
<p>افزایش اقتدار و محبوبیت فرماندهان و رضایت سربازان</p>	<p>عدم بدرفتاری با سربازان - اعتماد متقابل فرمانده و سرباز - توجه به گفتگوی دوستانه و دوری از اقتدارگرایی کلامی - ارزیابی و دریافت مداوم بازخوردها از سیستم خدمت وظیفه</p>	<p>۴- ترویج سبک فرماندهی تحول‌گرا</p>
<p>افزایش و تقویت عزت‌نفس و احساس کارآمدی و امید و توانمندی</p>	<p>سرباز به‌مثابه رهبر آینده - ارتقا و پیشرفت قابلیت‌های رهبری در سربازان - آموزش مهارت‌های رهبری و هدایت مردم - توسعه قابلیت‌های رهبری در شخصیت سرباز - افزایش مهارت‌های اعتمادسازی و عمل جمعی - افزایش مهارت‌های اجتماعی پس از سربازی</p>	<p>۵- آموزش رهبری</p>
<p>توانایی مقابله با استرس و</p>	<p>افزایش قابلیت‌های عملیاتی و کارکردی با تمرکز بر جسم و ذهن سرباز - تقویت توانایی‌های روانی و اخلاقی و اجتماعی سربازان - تقویت انگیزه خدمت، اعتماد به نفس -</p>	<p>۶- آموزش مبتنی</p>

۳- ایالات متحده آمریکا

یکی از ضروریات مطالعات استراتژیک، مسئله دشمن‌شناسی در ابعاد مختلف نظامی و رفتاری است. ضمن آنکه کشور آمریکا اگرچه دارای دوره خدمت اجباری نیست ولی توانایی جذب ۳ میلیون سرباز و نیروی نظامی داوطلب را دارد و این مسئله می‌تواند به سبب نشاط مورد مطالعه غنی به حساب آید. همچنین اطلاعات علمی و تجربی در دسترس نیز از دلایل دیگر انتخاب این مورد بوده است. سربازی مدل آمریکایی در مضامین نشاط افزایی شباهت زیادی به کشور فنلاند دارد. برای نمونه اهتمام به تغذیه و خواب کافی و تمرینات بدنی در اوقات فراغت یکی از اشتراکات است و همانند فنلاند این مسائل در کنار رصد مداوم حالات روحی و روانی سربازان، رصد مصرف مواد مخدر و مسئله خودکشی از جمله مراقبت‌های بهداشتی و روانی محسوب شده و در پایش‌های مختلف علمی و رسمی نتایج آن اعلام می‌شود. برای نمونه روانشناسان نظامی به‌قصد یافتن پاسخ به این سؤال‌ها که چه عواملی حس سرزندگی و نشاط را در سربازان می‌افزاید و یا موجب رخوت و مشکلات مختلف سلامت روان آن‌ها می‌شود، به این نتیجه رسیده‌اند که سرباز معمولاً به‌صورت علائم جسمانی، هیجانی، شناختی یا اجتماعی به موقعیت‌های استرس‌زا پاسخ می‌دهد و سبک‌های مقابله سربازان از مقابله فعال تا مقابله غیرفعال یا شکننده متفاوت است.

در عین حال یکی از نکات نشاط افزایی در دوره سربازی را میتوان در خدمات روان‌شناختی به خانواده نظامیان ملاحظه نمود. نیروی نظامی آمریکا دریافته است بخشی از نشاط سربازان با وضعیت روحی خانواده آنها مرتبط است لذا خدماتی مرتبط با سلامت روان اعضای ارتش و خانواده‌های آن‌ها در حین و بعد از عملیات را در دستور کار دارد. آموزش فرماندهان تحول‌آفرین نیز یکی دیگر از زوایایی است که به نشاط دوران سربازی در آمریکا کمک میکند. در این چارچوب فرماندهی و رهبری صرفاً یک اعمال قدرت نیست، بلکه برانگیختن پیروان بر اساس اهداف مشترک و رسیدن به سطح بالایی از رضایت و انگیزه و نفوذ بر پیروان مبتنی بر یک حس مشترک است.

جدول ۴: زمینه‌ها و اقدامات کشور آمریکا در تقویت نشاط دوره خدمت سربازی

پيامدها	ارزش‌ها، احساسات و کنش‌های مرتبط (مضامین اولیه)	زمینه‌های تقویت‌کننده نشاط (مضامین محوری)
افزایش حفظ روحیه و شادابی روانی و تقویت قوای جسمانی	اهمیت صبحانه - آموزش تغذیه سالم - توجه به طعم و مزه طبیعی غذای سرباز - استفاده از مواد بیولوژیک و مهندسی ژنتیکی با حجم کم و خواص بالا - توجه به آنزیم‌های خوراکی و مکمل - غذای قابل‌هضم - غذای سبک - ترکیبات ضد میکروبی، ضد اسهال و یبوست	۱- تغذیه مناسب

<p>کاستن از استرس و پیشانی روحی و افزایش نشاط و بهروزی</p>	<p>غلبه بر اختلال خواب به مثابه غلبه بر استرس - توجه به نقش خواب در احیای توان عملیاتی ورزشی - آموزش و رصد مداوم - توجه به آثار کمبود خواب در شیفت کاری و شرایط عملیاتی و ایجاد بازه استراحت مناسب - اختلال خواب مقدمه بیماری‌ها و اختلالات روانی - درمان اختلال خواب</p>	<p>۲- خواب کافی</p>
<p>افزایش سلامتی و قدرت بدنی</p>	<p>تمرکز بر فعالیت‌های بدنی و تناسب‌اندام - توجه به آسیب‌های احتمالی - پیشگیری از آسیب‌های ورزشی</p>	<p>۳- تمرین‌های ورزشی</p>
<p>کاهش نگرانی‌ها و استرس‌های ذهنی و محیطی ناشی از نظامی - گری</p>	<p>پیشگیری، درمان و پایش و توانمندسازی - جمع‌آوری اطلاعات بالینی تحت پرونده سلامت - مستندسازی تاریخچه سلامت - ایجاد سیستم‌های الکترونیک اطلاعات سلامت حین عملیات - رصد رفتارهای مرتبط با سلامت کادر نظامی - حمایت از خانواده‌ها - استفاده از کادر پزشکی حرفه‌ای - رصد و کنترل مصرف مواد محرک و اعتیادآور - کنترل مصرف داروها و مسکن‌ها - استفاده از ترکیبات دارویی و غذایی جهت به تعویق انداختن خواب، رفع خواب‌آلودگی، رفع خستگی، افزایش سطح هوشیاری، افزایش تمرکز، بهبود عملکرد افراد محروم از خواب، بهبود خلق و خوی افراد - استفاده از آرام‌بخش‌های سنتزی و طبیعی در شرایط استرس‌زای عملیات - استفاده از تکنیک‌های کاهنده استرس با تمرکز بر تقویت روحیه، انسجام، اعتماد به فرمانده، اعتماد به جنگ‌افزارها، اعتماد به خود، تقویت ایدئولوژی، ارزش‌ها و تعهد - رصد استراتژی سربازان در مقابله با شرایط استرس‌زا - توجه به علائم محیطی و فیزیولوژیک استرس‌های بدنی - خدمات روان‌شناختی به خانواده نظامیان - توجه ویژه به کودکان افراد نظامی - رفع استرس‌های ناشی از جدایی از والد نظامی</p>	<p>۴- مراقبت‌های بهداشتی و سلامتی</p>
<p>رساندن سربازان به سطح بالای رضایت و انگیزه</p>	<p>تربیت رهبران و فرماندهان هدایتگر، کارآمد و بسیج‌کننده و انگیزه‌بخش - رسیدن به سطح بالای رضایت و انگیزه و نفوذ در میان سربازان - توانمندسازی زیردستان - ترغیب به پیروی از اهداف جمعی - توجه به سبک رهبری تحول‌آفرین در آموزش فرماندهان - تقویت ارتباط عاطفی و احساسی با زیردستان - تفویض مناسب اختیارات - توسعه و شناسایی شایستگی زیرمجموعه افراد - ترغیب به تفکر - الهام‌بخش بودن و رهبری حمایتی - تشویق و طراحی مسیر - اعتمادسازی و ترویج تعهد</p>	<p>۵- به‌کارگیری و آموزش فرماندهان تحول‌آفرین</p>
<p>تقویت احساس تعهد، توانمندی و رضایت</p>	<p>تقویت و هیجانانگیز دوره سربازی با تقویت احساسات میهن پرستانه - احترام به پرچم و ارزش‌های ماجراجویانه آمریکا</p>	<p>۶- تقویت میهن‌پرستی</p>

رژیم اشغالگر قدس نیز به عنوان یکی از متخاصم‌ترین ارتش‌های جهان؛ همواره مسئله تربیت، آموزش و بهداشت روانی نیروی نظامی خود را مورد پیمایش و بررسی‌های مداوم قرار داده است. این کشور نیز از دوره اجباری و طولانی خدمت وظیفه عمومی برخوردار بوده و ارتش و نظام دولتی یکی از ارکان اصلی زندگی هر اسرائیلی محسوب می‌شود از این رو، دوره سربازی و گذراندن آن نقش مهمی در اعطای شهروندی و امتیازات آن در اسرائیل دارد و همانند همه کشورهای یکی از نمادهای میهن‌پرستی و به مثابه یک ارزش جمعی است. این ارزشمندی با ابعاد هنجاری، شرعی و قانونی به نحوی است که آنان با اجباری بودن سربازی کنار آمده اند زیرا حفظ امنیت و حصول آن ایجاب میکند شهروندان اسرائیلی در چارچوب «یک ملت مسلح» و همیشه آماده؛ اجبار را بپذیرند و از روی میل و رغبت شرکت میکنند.

در این پژوهش ردپای نشاط و شوق انجام خدمت در مباحثی چون فهم گفتمان ملت همیشه مسلح، مقوله ورزش و مقوله امنیت روانی سربازان، مهارت آموزی سربازان و نقش تکنولوژی در افزایش استقبال سربازان به حضور در خدمت سربازی بررسی شد. نکته جالب در این بررسی آن بود که گفتمان حاکم بر ذهنیت جوانان پیرامون مسئله سربازی و نظامی‌گری مورد فهم و رصد داریم می‌باشد تا مبدا در شور و اشتیاق آنان در حضور در خدمت وظیفه عمومی و میل به جنگاوری برای امنیت اسرائیل خللی وارد شود. مهارت آموزی و توانمندسازی سربازان از جمله پروژه‌های مهم و عمده در ارتش اسرائیل است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که توانمندسازی سربازان شوق و اشتیاق آنها را برای انجام خدمت سربازی افزایش می‌دهد. همچنین حفظ و تقویت امنیت روانی سرباز، مهم‌ترین مسئله در ارتش اسرائیل است: پایش بهداشت روانی سربازان به صورت دائمی انجام می‌شود. در این راستا ضمن رصد میزان خودکشی سربازان به تقویت مکانیزم‌های رفتاری توجه میشود. تقویت انگاره مسئولیت متقابل از آن جمله است زیرا وجود مقوله داغ ننگ و عدم تمایل به خود اظهاری در مقوله مسائل روان‌شناختی و فشارهای عصبی باعث شده است در یک رویکرد سیستمی همه افراد اعم از روان‌پزشکان، فرماندهان و سربازان در مورد وجود احساسات منفی و لزوم تقویت احساسات مثبت یکدیگر حساس و آگاه شوند. ایجاد یگان افسران بهداشت روان در ارتش اسرائیل از جمله ابتکاراتی است که برای افزایش سطح احساسات مثبت و کاهش احساسات منفی و عصبی در میان نیروهای نظامی، تاسیس شده و خدمات بهداشت روانی ارائه می‌دهند.

جدول ۵: زمینه‌ها و اقدامات اسرائیل در تقویت نشاط دوره خدمت سربازی

پیامدها	ارزش‌ها، احساسات و کنش‌های مرتبط (مضامین اولیه)	زمینه‌های تقویت‌کننده نشاط (مضامین محوری)
ایجاد شور خدمت و نشاط حضور در دوره خدمت پیش از ثبت نام	ساخت بین‌الذهان نوجوانان اسرائیلی بر مبنای لزوم نظامی‌گری - امنیت کالای کمیاب در اسرائیل - سربازی به مثابه امری شرعی و اخلاقی - سربازی به مثابه الزامی مربوط به بقاء و حفظ حیات - گره خوردن سربازی با احساس غرور و افتخار - سربازی نشانه شایستگی فردی و اجتماعی - بی‌چون و چرا کردن اشتیاق	۱- تقویت گفتمان ملت مسلح

	به حضور در سربازی- تولید نشاط و انگیزه پیش از ورود و ثبت نام از طریق خانواده، رسانه و مدرسه- احساس توانمندی و مفید بودن با ورود به سربازی- سربازی وسیله ای برای ارتقای اجتماعی- سربازی کانون مهارت آموزی شغلی و کاری- سربازی وسیله رسیدن به مزایای مالی و منافع شهروندی	
ایجاد انرژی و نشاط جسمی و روحی	سلامتی مؤلفه جمعیت باکیفیت- ورزش و تندرستی ابزار تحقق ارتش کارآمد- ترویج ورزش های فردی و گروهی- تبلیغات در سطح عمومی- ورزش مقدمه آمادگی دفاعی در شرایط جنگ و بحران	۲- ورزش
توانمندسازی سرباز، ارتقاء اعتماد به نفس	سربازی به مثابه یک شغل و منبع درآمد، کسب مهارت های جدید نظیر زبان آموزی، آشنایی با تکنولوژی های جدید برای اکتساب مشاغل جدید	۳- مهارت آموزی و شغل
قرار گرفتن سرباز در مرکز توجه و ایجاد احساس ارزشمندی و رضایتمندی	رصد و پیمایش مداوم حالات روحی و روانی سربازان از پیش از خدمت تا پس از آن- انباشت و به روز رسانی اطلاعات روانی-	۴- توجه به امنیت روانی سرباز
کنترل احساسات منفی همچون اضطراب شدید و افسردگی	غلبه بر داغ ننگ- رصد عوامل ایجاد فشار روانی، استرس و اضطراب- توجه به پیشینه خودکشی در خانواده سرباز- پایش روانشناختی حین ورود و حین خدمت- استفاده از کادر درمانی غیرنظامی	۵- رصد خودکشی در میان سربازان
ایجاد آگاهی و مسئولیت متقابل پیرامون احساسات مثبت و منفی	آگاهی بخشی و آموزش فرماندهان و سربازان در مورد احساسات روحی و روانی- آموزش و تصحیح رفتاری و گفتاری فرماندهان- رصد علائم افسردگی و اضطراب در میان هم رده ها و سربازان- تقویت احساس مسئولیت متقابل- لزوم گزارش علائم غیر عادی	۶- اجرای برنامه مسئولیت متقابل
در دسترس بودن خدمات بهداشت روان	وجود یگان دائمی مراقب بهداشت روان- مسئولیت رصد، آموزش و درمان- اجازه مداخلات مشاوره ای، کلینیکال و دارویی	۷- ایجاد یگان افسران بهداشت روان

<p>ایجاد امنیت و احساس آرامش در شرایط پر استرس</p>	<p>حفظ نیروی انسانی با اتکا به تکنولوژیهای پیشرفته نظامی - تلاش برای کاهش تلفات انسانی - آموزش و مهارت ای. تی و پیشرفته به سربازان - استفاده از سیستم های هوش مصنوعی و آموزش و به کارگیری سربازان کاربر - اتکا به سیستم های اتوماتیک شلیک خودکار و شناسایی - تقویت قدرت اطلاعاتی و سایبری و هدایت خودکار در سربازان</p>	<p>۸- تکیه بر تکنولوژی پیشرفته</p>
--	---	------------------------------------

فاز سوم: تدوین الگوی نشاط در دوره خدمت وظیفه عمومی جمهوری اسلامی ایران

پس از بررسی تجارب کشورهای آمریکا، فنلاند، ترکیه و اسرائیل در ایجاد نشاط در دوره خدمت وظیفه عمومی، لازم است اطلاعات به دست آمده با توجه به بافت فرهنگی و ارزشی تلفیق شده و شبکه مضامین آن طراحی شود زیرا هدف اصلی این پژوهش استخراج و تبیین الگوی ارتقاء نشاط با استفاده تجارب بین المللی با در نظر گرفتن مبانی نظری و فرهنگی است. لذا در واقع این فصل تلاش می شود مضامین سازنده و مقوم نشاط، در دوره خدمت وظیفه عمومی جمهوری اسلامی؛ در یک شبکه مفهومی تدوین و ماحصل در قالب الگوی نشاط ترسیم گردد. هر چند پروژه های دیگری متولی فهم چالش ها و موانع ایجاد جذابیت و نشاط در دوره سربازی است اما در عین حال پیش از تشریح این الگو، یک نمای اجمالی از وضعیت نشاط ترسیم تا جایگاه مدل تبیینی روشن شود به طور خلاصه نشانگان ضعف نشاط در دوره خدمت وظیفه عمومی جمهوری اسلامی ایران در تصویر زیر نمایان است و مراجعه به تجربه زیسته سربازان و جوانانی که دوره خدمت را به پایان رسانده مملو از گزاره ها و مضامینی است که غالباً محتوای انتقادی داشته و وضعیت نشاط و شادابی، رضایت و احساس امید و توانمندی سربازان را نامطلوب ترسیم می کنند لیکن دقت و تعمق بیشتر نشان می دهد نشاط در پادگان ها و مراکز نظامی مربوطه چندان وخیم و اسفناک نیست و شواهد و قرائن مثبت و امیدوارکننده ای وجود دارد که نشان می دهد.

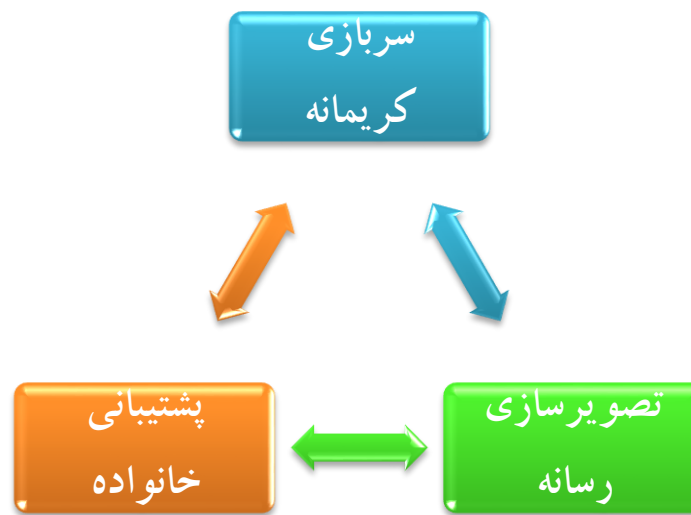

قبل از ورود به مؤلفه‌های محوری نشاط افزایشی در دوره خدمت وظیفه و استفاده از تجارب بین‌المللی؛ لازم از پیش‌فرض‌ها و پیش‌زمینه‌های ذهنی پژوهشگران؛ شفاف و عینی برای کارفرمای محترم مشخص شده تا بستر ذهنی پذیرش و مقبولیت مدل فراهم گردد. این ملاحظات به‌طور خلاصه و در تصویر زیر به این شرح است:

اجزای الگوی نشاط افزایشی در دوره خدمت وظیفه عمومی جمهوری اسلامی ایران الگوی استخراج‌شده از تجارب بین‌المللی و نیز دانش نظری و زمینه فرهنگی شامل سه مفهوم گزینشی (اصلی) است که ساختار معنایی مدل را تشکیل می‌دهند البته مهم‌ترین وزن بر مقوله سربازی کریمانه قرار دارد که نشاط افزایشی را در درون سازمان وظیفه عمومی دنبال می‌کند و دو مقوله دیگر یعنی خانواده و رسانه به‌عنوان مؤلفه‌های کمکی می‌توانند در کنار

سازمان وظیفه به نشاط افزایی در دوره خدمت به صورت غیرمستقیم همراه شوند. به عبارت دیگر در طراحی این تنها بر سازمان خدمت وظیفه تمرکز نشده بلکه عوامل بیرونی نیز در یک نگاه جامع تر مورد توجه قرار گرفته است.

۱- پشتیبانی خانواده

مسئله‌ای که به نظر می‌رسد کمتر به آن پرداخته شده امکان حضور و همراهی خانواده در آیین‌های دوران سربازی چون شروع دوره، پایان آن و به هنگام ادای سوگند و گرفتن سردوشی است. پیش از این همراهی خانواده تنها تا سال اول دوره ابتدایی و کلاس اول معنا داشت ولیکن به دلیل تأخیر تکامل هویتی این همراهی تا دوران دبیرستان و دانشگاه تداوم یافته و حضور خانواده‌ها را در روزهای آغازین سال تحصیلی دانشگاه‌ها می‌توان مشاهده نمود. به تبع بنا به قضاوت‌ها و ذهنیت‌های منفی به جای مانده از گذشته خانواده‌ها تصویر مطلوبی از مسئله خدمت وظیفه ندارند و گاهی حاضر هستند مبالغ زیادی را صرف معافیت و حتی تغییر تابعیت فرزندان خود متحمل شوند تا این دوره از زندگی فرزندانشان حذف شود. یکی از راه‌های که از تجربه کشور ترکیه به دست آمده تغییر این ذهنیت از طریق همراهی محدود خانواده در نخستین روزهای شروع دوران خدمت می‌باشد. به این نحو که در یک فضای شاد و محترمانه و در یک مراسم رسمی خانواده‌ها این اجازه را پیدا کنند در اولین صبحگاه فرزندشان حضور داشته و خود ملبس شده فرزندشان به لباس مقدس سربازی را مشاهده و از آن مستندسازی و تصویربرداری کنند. به طبع هیجان و عاطفه ایجاد شده در چنین فضایی به مرور تصاویر غیرواقعی ذهنی آنان را کمرنگ ساخته و استرس خانواده و سرباز را به نحو زیادی کاهش خواهد داد. مهمترین الزامات عملی و سیاستی این پیشنهاد در جدول زیر آمده است:

جدول ۶: مضمون پشتیبانی خانواده

پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی
✓ ایجاد احساس انرژی و نشاط در شروع و پایان دوره	اجازه همراهی خانواده در هنگام اعزام سرباز به صورت مراسم جمعی

اجازه همراهی خانواده در اولین روز حضور در پادگان آموزشی و مراسم صبحگاه	✓ ایجاد احساس ارزشمندی خدمت به عنوان یک مرحله مهم زندگی
همراهی خانواده در مراسم پایان دوره ادای سوگند و سردوشی	✓ زدودن تصاویر منفی و نگران کننده خانواده
اجازه مستندسازی و فیلم برداری	✓ ایجاد پیوند ذهنی دفاع و خدمت با مفهوم خانواده

۲- تصویرسازی رسانه

یکی از روش های اصلاح نگرش های منفی و القائات یاس آور استفاده از ابزار رسانه است. زیرا می تواند با ورود به یک مسئله اجتماعی از حباب های غیرواقعی آن کاسته واقعیات زیبا و ارزشمند آن را پررنگ نماید. درعین حال رسانه مهم ترین حوزه تولید نشاط و شادی در جوامع امروزه محسوب می شود. به کارگیری این ظرفیت توسط سازمان وظیفه عمومی در خدمت اهداف ملی و سازمانی می تواند بسیاری از گره های ذهنی و منفی را در حوزه سربازی حل نموده و سیاست ها و تلاش های مختلف را در کنار تصویرسازی و ذهنیت سازی به سمت کار آیی بیشتر هدایت نماید.

جدول ۷: مضمون تصویرسازی رسانه

پیامد سیاست های پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی
✓ اصلاح و ترمیم تصاویر پررنج و مشقت از سربازی	حساس نمودن ذهن فرماندهی سازمان خدمت وظیفه به جایگاه رسانه
✓ ایجاد روحیه و نشاط در سربازان در شرف ورود به دوره خدمت	درخواست از مدیران و تهیه کنندگان رسانه ملی جهت تهیه طرح های متنوع در حوزه سربازی
✓ افزایش و ارتقاء منزلت سربازی در جامعه	تأمین بودجه در سطوح مختلف برای ساخت برنامه
✓ ایجاد روحیه ملی به پذیرش لزوم خدمت وظیفه عمومی و احساس افتخار و شایستگی	ترمیم و تصحیح ذهنیت عامه از طریق ساخت فیلم و تصاویر شاد و پر نشاط دوران خدمت
	پیشنهاد برای ساخت و تهیه گزارش های خبری روئین و مرتب از ورود مشمولین تا اتمام دوره سربازی
	قرار دادن موضوع سربازی در سریالهای خانوادگی تلویزیون
	ساخت برنامه های شاد از جمله مسابقه با محوریت سربازان وظیفه و فرماندهان
	پرداختن به مسائل روحی و روانی سربازان و خانواده آن ها در برنامه های پربیننده مربوط به خانواده

۳- سربازی کریمانه (مفهوم مرکزی در الگوی نشاط)

سومین مضمون بنیادین در مدل نشاط افزایشی که بار و وزن زیادی از مدل تحلیلی این نوشتار را بر دوش دارد سربازی کریمانه است. از چند جهت این عبارت به عنوان مضمون مرکزی انتخاب شده نخست آنکه نشاط افزایشی مقوله ای سیستمی

است و همه اعضا اعم از فرمانده و سرباز به شکل هم‌افزا می‌توانند بر فضای احساسی و روانی آن اثرگذار باشند. یعنی فرماندهان و سایر رده‌های مدیریتی در کنار سرباز می‌توانند مقوله نشاط را تقویت و مجموعه سازمانی را به سمت ایجاد احساس رضایت، توانمندی و امید، از انجام امر مقدس خدمت هدایت نمایند. همچنین علت انتخاب واژه تکریم نیز به این سبب بود که در بیانات فرمانده کل قوا بر این عبارت تأکید شده و ایشان مسئله حفظ کرامت سربازان را یک تکلیف دانسته‌اند. دوم آنکه مهم‌ترین عامل کاهش احساس نشاط و رضایت از سربازی در فقدان این مؤلفه و غلبه احساس تحقیر و بی‌ارزشی نسبت به سربازان است. لذا برنامه‌ریزی بر روی مقوله شایستگی و کرامت مهم‌ترین عامل ایجاد نشاط و احساس رضایت در دوران خدمت وظیفه ایران است. این برنامه‌ریزی شامل توجه به مقولات هشتگانه زیر است:

۳-۱- فرماندهی همدلانه

مهم‌ترین وزن ایجاد نشاط در دوره سربازی بر عهده فرماندهان نظامی و آموزش‌دهنده سربازان وظیفه قرار گرفته است. مجموعه‌ای از تحولات، اقدامات و تغییرات ذهنی، رفتاری و سازمانی در نحوه مدیریت و راهبری فرماندهان نظامی می‌تواند به افزایش احساس نشاط در دوره خدمت وظیفه کمک نماید. این مقوله از طریق فراگیر شدن گفتمان تکریم، خودگشودگی، رعایت عدالت و مشارکت گروهی محقق می‌شود. علاوه بر تجارب بین‌المللی، بیانات امام علی ع و بیانات رهبری انقلاب موید این بعد از الگوی پژوهش است:

جدول ۸: مضامین فرماندهی همدلانه

پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی خرده مضمون فراگیری گفتمان تکریم
✓ ایجاد و تقویت احساس شایستگی و کرامت در میان سربازان وظیفه	آموزش مستمر فرماندهان در تقویت رویکرد کریمانه به شخصیت فردی و نظامی سربازان
✓ افزایش کارایی و اشتیاق در خدمت	اصلاح تصورات منفی نظام گماشتگی به سوی نظام و گفتمان تکریم
	آموزش و تصحیح رفتاری و گفتاری فرماندهان

✓ رسیدن به سطح بالای رضایت و انگیزه و نفوذ در میان سربازان	لزوم رعایت کرامت و احترام در روابط میان فرماندهان در رده‌ها و سطوح مختلف
	رصد مداوم رفتارها و گفتارهای توهین‌آمیز فرماندهان و اعمال مجازات لازم
	تغییر سبک فرماندهی اقتدارگرا به فرماندهی همدلانه
پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی خرده مضمون خودگشودگی
✓ رسیدن به سطح بالای رضایت و انگیزه و نفوذ در میان سربازان ✓ کاهش استرس و افزایش امنیت روانی ✓ افزایش پیروی و تبعیت داوطلبانه	توجه به گفتگوی دوستانه و دوری از اقتدارگرایی کلامی
	تقویت ارتباط عاطفی و احساسی با زیردستان
	تقویت مهارت شنیدن
	افزایش مهارت گفتگو میان فرمانده و سرباز
پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی خرده مضمون رعایت عدالت
✓ ایجاد احساس رضایتمندی ✓ کاهش استرس و افزایش امنیت روانی ✓ افزایش اعتماد و امید	رعایت انصاف و عدالت رفتاری به‌ویژه در روابط مستقیم با سرباز
	گسترش عدالت سازمانی
	رعایت عدالت در تنظیم و اجرای قوانین
	پرهیز از افراط و تفریط و لزوم میانه‌روی
پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی خرده مضمون مشارکت گروهی
✓ ایجاد اعتماد به نفس و احساس توانمندی ✓ احساس ارزشمندی و لذت ناشی از کار گروهی ✓ افزایش سلامت روانی و جسمانی	شنیدن، بررسی و پذیرش ایده‌های سربازان
	سپردن مسئولیت مدیریت امور جاری به صورت گروهی
	تشویق سربازان به انجام کار گروهی و ارائه مشوق‌های مناسب
	مشارکت سربازان نخبه و ماهر در مدیریت و اجرا

یکی از محورهای کاهنده احساس نشاط و بهروزی در میان سربازان وظیفه احساس بطالت و هدر رفت عمر و جوانی است. یکی از مهم‌ترین راه‌ها در این زمینه که در تجارب بین‌المللی نیز دیده شد اهتمام به تربیت سرباز ماهر و آموزش مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای است به‌نحوی که سربازان دوران خدمت را مرحله مهارت‌آموزی در دوران صلح و مقدمه ورود خود به بازار کار و تولید بدانند. تجربه بین‌المللی نشان داد سربازان آماده خدمت با اشتیاق مهارت‌آموزی در یک حوزه حرفه‌ای و شغلی به سربازی نگاه می‌کنند. البته این مقوله به‌عنوان پروژه‌های مجزا در حال پیگیری و انجام است و تنها نکته مهم در اینجا لزوم توانمندی سازی و مهارت‌آموزی سربازان در حوزه سایبری و هوش مصنوعی است.

جدول ۹: مضمون سرباز ماهر

پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی
✓ احساس توانمندی و رضایت	آموزش مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای
✓ احساس امید و کارایی	افزایش مهارت‌های سایبری و هدایت خودکار
✓ افزایش سلامت روانی و بهروزی	آشناسازی با مشاغل هوشمند
	آماده‌سازی برای ورود به بازار کار

۳-۳- یگان بهداشت روان

تجارب کشورهای مورد مطالعه نشان داد به لحاظ سازمانی یک بخش در ارتش و یا محل خدمت متولی و مسئول رصد بهداشت روانی سربازان وظیفه از بدو ورود تا پایان است. به‌طور ویژه در تجربه اسرائیل، یگان افسران بهداشت هم دوش سایر یگان‌ها به بهداشت روان و میزان انرژی روحی و روانی سربازان می‌پردازد. به نظر می‌رسد با توجه به ظرفیت سربازان وظیفه با تخصص‌های مرتبط مانند روان‌پزشک، روانشناس، مشاور و مددکار می‌تواند سازمان‌دهی نیروهای ورودی را به نحوی انجام داد که در هر پادگان و مرکز آموزشی یگان و یا دسته‌ای شکل بگیرد که موظف به کنترل وضعیت روحی سربازان و نیز آموزش دانش و مهارت لازم در میان سربازان و حتی فرماندهان باشد.

جدول ۱۰: مضمون یگان بهداشت روان

پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی
✓ شناسایی و کنترل به‌موقع	ایجاد واحد تخصصی متشکل از روان‌پزشک، روانشناس، مشاور و مددکار از میان سربازان وظیفه
بیماری‌های روان‌شناختی	مستندسازی سلامت روان سربازان به‌صورت الکترونیک و در دسترس

✓ افزایش مهارت‌های فردی در	پیگیری سوابق بیماری‌های روانی قبل از ورود به دوره
ایجاد آرامش و نشاط روانی	ثبت سوابق خانوادگی از بیماری‌های حاد روانی و خودکشی
✓ افزایش سلامت روانی و درمان	آموزش موضوعات روان‌شناختی به فرماندهان و سربازان
ناهنجاری‌های جزئی و حاد	آموزش مهارت‌های کنترل خشم، افسردگی و اضطراب مانند مراقبه، تنفس عمیق و تمرکز ذهن و حواس
	تهیه جزوات آموزشی در دسترس و کم‌حجم
	ترغیب به شناسایی علائم روان‌پریشی در میان سایرین و گزارش آن (مسئولیت متقابل)
	ارائه تکنیک‌های روز نشاط‌افزایی و کنترل روانی به فرماندهان و سربازان

۳-۴- تغذیه سالم

ناخشنودی و عدم نشاط انسان تنها در تقویت کرامت، امنیت و اعتماد اجتماعی تأمین نمی‌شود و بخشی از آن به عدم رفع مناسب نیازهای فیزیولوژیک و ضروری مانند پوشاک خواب و غذا همگام است. یکی از موضوعات پرچالش سربازان در پادگان‌های نظامی دریافت غذای نامناسب و به‌دوراز استانداردهای عرفی و گاهی سلامتی است افراد با موادی به نام غذا مواجه می‌شوند که به لحاظ شکل، بو، مزه و رنگ نامناسب نام غذای وحشت بر آن گذاشته و از سرناچاری مصرف می‌کنند. تجارب دیگر کشورها نشان داد نه تنها تهیه غذای سالم، مفید و پرانرژی یک اصل مهم بهداشتی است که بر طعم و مزه و شکل آن نیز توجه می‌شود و تلاش می‌شود از انواعی استفاده شود که برای سرباز غیرمعمول و غیرقابل استفاده نگردد. غذا و کیفیت آن چنانچه با کمی دقت بیشتر تهیه گردد بخشی از نه تنها نشاط و انرژی آنان را رفع می‌کند

جدول ۱۱: مضمون تغذیه سالم

پیامد سیاست‌های پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی
✓ احساس سلامت و بازیابی قوای بدنی	تغییر بنیادین روش‌های پخت و طعم دهی
✓ احساس انرژی و بهروزی	استفاده از موارد اولیه تازه و سالم
✓ کاهش دغدغه خانواده‌ها و	تولید غذا با طعم مطابق با عرف
جلوگیری از کاهش وزن بی‌اندازه	تهیه غذا با شکل و رنگ مطابق عرف

۳-۵- اوقات فراغت ورزش محور

جریان مداوم نشاط و سرزندگی در افراد نیازمند تقویت و به‌روزرسانی مستمر است به‌عبارت‌دیگر نشاط نیازمند شارژ و نگهداری در یک سطح بهینه است. نشاط در طول روز دستخوش عوامل و محرکه‌ای مختلف انرژی خود را از دست می‌دهد و یکی از مهم‌ترین تقویت‌کننده‌های این انرژی داشتن اوقات فراغت مفید و مفرح می‌باشد. تجربه بین‌المللی در مدیریت اوقات فراغت نشان می‌دهد بخش مهمی از این زمان صرف ورزش و تناسب‌اندام می‌شود. ورزش می‌تواند سطح هیجانی و بیرونی نشاط را تغذیه کند

جدول ۱۲: مضمون اوقات فراغت ورزش محور

پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی
✓ ارتقای سلامتی و تندرستی	مدیریت اوقات فراغت سربازان بر محور ورزش
✓ ایجاد شور و هیجان جمعی	فراهم کردن حداقل امکانات برای ورزش‌های گروهی، استقامتی و بدن‌سازی
✓ احساس شایستگی، توانمندی و دوری از بطالت	بهره‌گیری از سربازان قهرمان و ماهر در تعلیم سربازان و مربیگری ورزشی
	برگزاری مسابقات مختلف در سطوح کشوری و شرکت در مسابقات جهانی

۳-۶- تقویت معنا در خدمت

ایجاد نشاط و سرزندگی در خدمت تنها با تنظیم نیازهای بیولوژیک مانند غذا، خوابگاه مناسب و ورزش محقق نمی‌شود بلکه نیازمند نرم‌افزار ذهنی است که از طریق ایجاد معنا در خدمت، شور و هیجان حضور در خدمت را تغذیه کند. معنادار بودن کار و خدمت موجب انبساط روحی انسان می‌شود و افراد را به ادامه حضور ترغیب و رضایت‌مندی را افزایش می‌دهد. به‌طور طبیعی انسان معنا را از منابع مختلفی دریافت و درونی می‌سازد به‌ویژه در امور اجباری و غیرانتخابی همچون خدمت وظیفه یک ضرورت نظامی است. با توجه به بستر فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، این منبع معنا؛ در آموزه‌ها و مناسک دینی و ملی ما وجود دارد و بهره‌مندی هنرمندانه از آن نه‌تنها نشاط که روحیه سلحشوری و نظامیگری را تقویت کرده جنبه اجباری خدمت عمومی را کمرنگ می‌سازد.

جدول ۱۳: مضمون تقویت معنا در خدمت

پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی
✓ ایجاد هیجان و لذت از فعالیت جمعی	رعایت اصل تنوع‌بخشی در منابع آموزشی
✓ ایجاد انبساط روحی و فکری	کاربست آموزه‌ها و مناسک دینی در ایجاد هیجان و نشاط درونی
	برگزاری اعیاد و سوگواری‌های مذهبی با مدیریت و اجرای سربازان: برپایی هیئت و انجام پذیرایی...

✓ ایجاد انگیزه و رضایتمندی از دریافت اطلاعات متنوع ✓ رسیدن به آرامش و نشاط درونی	آموزش گزاره‌های دینی در ایجاد نشاط و سرزندگی
	کاربست هنرمندانه آموزه شکرگزاری در مراسم صبحگاه و ...
	استفاده از تکنیکهای روانشناسی ژرف‌گرا و آموزش آن در تقویت باورهای نشاط‌افزایی مذهبی
	کاربست آموزه‌ها و مناسک ملی در ایجاد هیجان و نشاط درونی
	بیان اسطوره‌های دفاعی اقوام مختلف در آموزش‌های عقیدتی و سیاسی و روایت آن در یک تعامل جمعی و دوطرفه با سربازان
	تقویت احساسات میهن‌پرستانه و ملی با بیان الگوهای قومی و ملی دفاع و جان‌فشانی
	بیان روایت‌های جذاب و متنوع از حماسه‌های هشت سال دفاع مقدس
	آشنایی با زمینه فرهنگی و زبانی دیگر ملل
	آشنایی با تاریخ دفاعی و نظامی جهان و بیان روایت‌های جذاب از تاکتیک‌ها و استراتژی‌های دفاعی و نظامی

۳-۷- آموزش رهبری

بخشی از خوشی و لذت از زندگی در این تعریف شده که فرد به وظایف اخلاقی و اجتماعی خود عمل کند و در مقابل آن چیزی که از هستی دریافت کرده چیزی هم به هستی تقدیم کند به این معنا که خود منشأ اثر و تولید باشد و این یعنی احساس توانمندی، امید و ارزشمندی که در لایه‌های درونی نشاط قرار دارد. رهبری جایگاهی است که این احساس را در خود تولید می‌کند. مسئله‌ای که در زمان‌های حیاتی همچون بحران‌های طبیعی مانند سیل و زلزله و نیز شرایط سخت جنگ و ناامنی یک نیاز بنیادین است و نیروهای نظامی از جمله سربازان وظیفه باید به نحوی آموزش و آگاهی دریافت می‌کنند که بتوانند در بحران‌های گوناگون رهبری و مدیریت اوضاع را در دست گرفته و به یاری هم‌وطنان خود بشتابند. در این پژوهش مجموعه‌ای از توصیه‌های سیاستی مربوط به شرح زیر پیشنهاد شده است:

جدول ۱۴: مضمون آموزش رهبری

پیامد سیاستهای پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی
✓ احساس توانمندی و اثرگذاری	شناسایی و انتخاب سربازان نخبه و ماهر
✓ احساس رضایت و سرزندگی و امید	آموزش تکنیکها و مهارت‌های رهبری به سربازان منتخب

✓ احساس شایستگی و کرامت	آموزش مهارت‌های رفتاری و ارتباطی در مدیریت بحران
✓ احساس هیجان و لذت از آموزش	به‌کارگیری سربازان در مدیریت امور جاری و تخصصی پادگان‌ها

۳-۸- حقوق مکفی

بهر روزی و نشاط در دوره خدمت وظیفه منوط به رفع نیازهای اساسی سرباز نیز می‌باشد. هرچه افراد نیازهای برآورده نشده کمتری داشته باشند به خوشی و نشاط نزدیک‌ترند. گاهی این نیاز در سطح اولیه چون معیشت و حقوق قرار دارد. حقوق و دستمزدی که در حال حاضر به‌هیچ‌وجه کفاف رفع نیازهای اولیه سربازان نیست و بسیاری از آنان در این خصوص ابراز نارضایتی میکنند به‌ویژه سربازانی که به لحاظ طبقه اقتصادی فقیر و تهیدست محسوب می‌شوند نقطه کانونی نارضایتی و عدم نشاط آنان در مسئله حقوق ناکافی و اندک خلاصه می‌شود. این نارضایتی با تأهل و دوری از خانواده و زادگاه با مصائب بیشتری همراه است. با توجه به فرمایشات امام علی ع و بیانات رهبری اهتمام به این مقوله یک ضرورت نشاط آفرین است:

جدول ۱۵: مضمون حقوق مکفی

پیامد سیاست‌های پیشنهادی بر نشاط	الزامات عملی و سیاستی
	توجه به معیشت سربازان و فرماندهان نظامی
✓ احساس آرامش خاطر	توجه ویژه به پرداخت حقوق کافی به سربازان محروم و متأهل
✓ احساس انگیزه و نشاط در انجام خدمت	گنجانیدن پاداش مالی همچون وام و افزایش حقوق در مشوق‌های سربازی
✓ احساس کرامت و شایستگی	ارائه تسهیلات رایگان همچون بلیط رفت و آمد، بن‌های غذایی و پوشاکی جهت بهبود وضعیت معیشت سرباز و خانواده آن
✓ افزایش توان و انرژی خدمت	افزایش حقوق سربازان به میزان حداقل حقوق کارگران